

Jaume Botey Vallès

Ètica i política, passat i present del PSUC

Des del seu origen, el patrimoni fonamental del PSUC fou la coherència —ideològica i personal— i la capacitat de fer treball unitari. El PSUC mai ha tingut grans parcel·les de poder ni possibilitat de canviar el curs de la història, però sí una gran influència política, per una immensa autoritat moral que li venia precisament d'aquests dos principis. No ha tingut el poder, però ha tingut el més important, homes i dones heroics que resistien i una tupida xarxa civil entre estudiants i obrers amb l'ideal del comunisme. La creació de Comissions Obreres, de l'Assemblea de Catalunya, del sindicat d'Estudiants, el gran pacte per la immigració, el moviment de barris o la creació de Cristians pel Socialisme foren només algunes de les propostes d'aquesta política unitària, coherent i d'apertura. Sense renunciar a cap principi, a cada circumstància el PSUC va saber adaptar un programa de mínims amb capacitat de crear consensos. I la qualitat moral i ètica del militant donaven al partit una inesgotable capacitat de seducció. Es treballava individualment, cadascú en el seu camp, però la suma de tots, el Partit, donava la perspectiva global, actuava com a intel·lectual col·lectiu. El PSUC va créixer per la fidelitat als principis i per la capacitat de treball unitari.

Crisi ideològica

Avui aquell patrimoni ha desaparegut. Les circumstàncies objectives no són les mateixes, però les rebaixes per part del PSUC van venir molt aviat, sempre per part de les direccions i amb el desconcert de la militància. Ja en el context de la transició es van pactar renúncies que la base no comprenia (monarquia o pactes de la Moncloa) o s'introduïen noves definicions (l'eurocomunisme) que desnaturalitzen els principis que fins aleshores havia tingut el PSUC. Era un símptoma de la crisi ideològica que ja molts en aquell moment van acusar. L'exemple més clar d'aquesta crisi ideològica fou la manera acrítica i acomplexada davant la caiguda de la Unió Soviètica. La incapacitat de reacció, de crítica i d'autocrítica, era un senyal de la falta de fermesa en els principis. Com si el cristià de base hagués de renunciar a les seves conviccions pel fet dels escàndols de la jerarquia. Era no saber o no voler distingir entre principis i la realització històrica. En definitiva era fer el joc al sistema.

La ressaca del referèndum de la OTAN va portar a la creació d'IU com a "moviment polític isocial" i posteriorment d'IC a Catalunya. Però el naixement d'IC va venir amb una implícita, i moltaviat explícita, voluntat liquidacionista del PSUC. Fou un atac frontal des de la direcció. Es manifestà en primer lloc amb un arbitrari i continuat enfrontament contra la direcció d'IU que en aquell moment defensava "programa-programa" com a model de coherència. Però vinguédesseguida la liquidació ideològica qüestionant allò que és la columna vertebral de l'esquerra: la centralitat de la confrontació capital-treball al llarg de la història. Calia trobar ràpidament un succeïdani que vertebrés "a la page de la modernitat" el nou partit polític. El "Verd" seria el nousenyal. Per una decisió des de dalt, i passant per alt que l'extorsió contra la naturalesa no és sinó un aspecte d'aquella contradicció central, els fins ara "roigs" de cop es van transmutar en "verds", havent de buscar desesperadament la legitimació política del logo "verd" o "el Sol", per poder incorporar-lo al nou partit. En el nostre món postmodern el pensament dèbil ho contamina tot, també la política. L'intel·lectual, en general, ha dimitit. I l'esquerra també.

Immediatament van venir en casacada moltes altres renúncies, les que exigeix el pas d'un partit comunista cap a l'àmbit de la socialdemocràcia. La més sonada, Maastricht. Tots sabíem que aquell "Sí crític", suposava en definitiva l'acceptació del model neoliberal per Europa, que des de fa dos anys es posa de manifest amb la crudeltat que podíem preveure. La UE és, avui com aleshores, la creació de l'Europa del capital.

Paralelament van ser els anys de la "congelació" del PSUC, del martiri i lenta agonia, de l'intent de silenciar als que pensaven diferent —com a emblemàtica, la marginació de la que fou objecte en Gregori— d'una direcció que era part i jutge alhora. De manera incongruent, l'equip dirigent d'un partit "comunista" es declara "no-comunista", i en lloc de dimitir, com hauria correspost, proposa la dissolució del partit, en contra de la voluntat de les bases comunistes. Per acabar amb el simulacre de congrés que sancionà la liquidació del PSUC.

És un tòpic dir que la principal derrota de l'esquerra ha sigut la cultural. Doncs, sí. L'esforç per liquidar el PSUC fou una manifestació, i no petita, d'aquesta gran derrota. Derrota cultural i derrota ètica, voluntat de liquidació d'un patrimoni heroic de lluita. Sens dubte la història posarà a cadascú al seu lloc.

Ètica política

EUiA fou el segon intent de crear un moviment "polític i social". L'experiment va ser mirat amb simpatia per moviments socials i amplis sectors culturals, intel·lectuals, de solidaritat, de grups alternatius. Molts van fer el pas d'apuntar-s'hi i fins i tot alguns van ser invitats a formar part de la direcció. La majoria d'aquest col·lectiu formà part del que s'anomenà "transversals" a l'interior de EUiA. Aviat però foren objecte de tota sospita per part dels partits majoritaris: estaven massa a la vora dels moviments socials, com p.e., dels immigrants, no formaven un tot homogeni i per tant era difícil negociar-hi, estaven propers a centrals sindicals no majoritàries, mantenien un alt to crític, etc. Aviat van desaparèixer. No van suportar les desconfiances i el pactes per dalt dels dos partits majoritaris. Les anècdotes ocurregudes durant una desafortunada campanya electoral per unes generals en la que una persona del transversal anava de cap de llista fou la gota que va fer desaparèixer els pocs que encara quedaven del transversal.

En el procés que ha vingut posteriorment ningú discutirà que en lloc de buscar camins comuns o

crear ideologia i estratègia a mig i llarg termini ha prevalgut la conflictivitat, l'immediatisme, l'oportunisme, començant per l'escandalosa manera com es va aprovar l'acord amb IC. Fou un acord amb el sector del PCC de la direcció d'EUiA, al marge de la direcció del PSUC, i per les pressions del nou Coordinador General de IU d'aleshores que, malgrat nombroses entrevistes demanant el contrari, traicionà la voluntat majoritària del PSUC. El militant, que marxà d'IC perquè es prenién acords per dalt sense el seu consentiment, veu que el procediment es repeteix. Cada Congrés, en lloc d'avançar, ha sigut una batalla contra l'altre, i pel PSUC sempre batalles perdudes. En la relació amb el PSUC la direcció del PCC a EUiA no ha tingut mai un tracte d'iguals o de respecte. Només cal veure les llistes, l'assignació de recursos o escoltar les continuades lamentacions a l'interior del PSUC respecte del tracte de subalternitat i humiliacions, personals i institucionals. Des del primer moment la gent del PSUC s'ha sentit maltractada. No és estrany que no hi vulguin participar i en conseqüència no es estrany que el pes del PSUC a l'interior d'EUiA hagi minvat. Ningú vol anar a un lloc en aquestes condicions. La primera condició de tot treball militant i gratuït és la confiança, relacions de fraternitat. I aquest tracte, de miopia política per part de la cúpula del PCC i lluny de tota ètica d'esquerres, ha laminat la confiança del PSUC potser irreversiblement. Sense confiança no és possible crear res estable.

La falta d'ideologia porta al càncer de tot partit, al sectarisme —"l'enfermetat infantil de l'esquerranisme"— i per l'altre a les conspiracions internes. És un fet constatat sociològicament que les organitzacions que primordialment defensen valors -partits, sindicats, esglésies, ong's, etc.- corren el risc de convertir-se en sistemes tancats, i tot sistema tancat genera un progressiu distanciament respecte de la resta del món i que només un petit cercle d'iniciats conegui els secrets. I això és el terreny propici per tota mena de conspiracions. És un tòpic l'anomenat "secret conspiratori" a l'interior dels cercles comunistes, amb un culte i ritus específics. Després d'haver viscut diversos d'aquests processos, a alguns membres del partit els agafen símptomes del que podria anomenar-se «conspirativitis». El que ha passat el PSUC en aquests dos últims anys i la manera com s'ha arribat a aquest congrés té molt a veure amb aquests símptoma. La "conspirativitis" es una mena de neurosi que poden patir tan les persones com els col·lectius. Un dels trets més característics d'aquest comportament és la incapacitat del pacient per aprendre de les seves experiències passades, caure reiteradament en el mateix procés. I el qui ho pateix i no busca obertura, no fa foc nou o no és capaç de fer net, no és un "mala fe", és simplement un malalt. La majoria, però, ja no resisteixen aquest procés neuròtic i autodestructiu de fragmentació o de propostes messiàniques nascudes abans d'ahir. Sobretot tenint present que els dos processos —el de la fragmentació o el de les propostes messiàniques— provenen sempre de conflictes de cúpules. La majoria vol serenitat, valors, donar i rebre confiança, no desqualificacions, respecte a la seva dignitat d'esquerra.

Un partit d'esquerra només pot oferir als seus militants ideals, esforç, ètica i coherència. Si la direcció pensa abans de res en la maquinària, si considera que tenir diputats és més important que la coherència, si renuncia als ideals a fi de mantenir un espai de poder, en definitiva si renuncia a l'ètica, el partit no té futur. És la fetitxització dels instruments, eleccions, institucions, poder, de la que parla Marx, no és fer política. I en definitiva acaba amb el transfuguisme de les direccions que deixen a les bases, amb els seus ideals, a l'estacada. I sense ideals i sense militància és el suïcidi. La gent això ho olora, ensuma falta d'ètica i no perdona.

Treball unitari i programa de mínims

En relació al treball unitari, l'altre dels principis esmentats, cal no confondre un "programa de mínims" amb "rebaixar el contingut". Calen programes de mínims, però cal no rebaixar continguts. Una cosa és, sabent que s'està en una situació complicada, adaptar l'estratègia i fins i tot pactar, i l'altre renunciar als principis creient que així seràs més simpàtic als votants. Es la deriva de l'esquerra cap al centre, cap al reformisme, acceptant el "no hi ha res a fer". Des de la renúncia al marxisme, el PSOE va fent una renúncia darrera l'altra a la ideologia. Els comunistes igual, Però, renunciant als principis hem creant més consens? La gent olora que les mitges tintes no son creïbles. L'esquerra no pot dimitir de la seva proposta de transformació radical. El programa de mínims és el que el conjunt de la massa pot entendre i que per tant mobilitza. Per exemple, el "No a la guerra" o el 15-M fa un programa de mínims, per això té èxit, encara que dintre poden haver-hi motivacions molt divergents.

La gestió

Un dels permanents debats a l'interior del PSUC és la presència a les institucions, l'esforç que demana i les hipoteques electorals que comporta: elaboració de programa, de llistes, pressupostos, campanya... Com que de manera indefectible sempre acaba pesant més la dinàmica institucional que la de la presència al carrer, per buscar veus autoritzades recorro el debat entre Kautski i Lenin. Lenin diu senzillament a Kautski que amb la gestió no farem res, que la revolució la porten els consells de fàbrica, els soviets. I també li diu que mentre els partits comunistes de la resta d'Europa són clandestins, tenen força, però quan arriben al poder es converteixen en mers gestors d'aquells trossets de poder que el mateix sistema els deixa gestionar. I més endavant, davant de Bernstein, Kautski defensa l'ortodòxia socialista però acaba fent parlamentarisme, queda enganxat al sistema traïnt objectivament els valors socialistes.

No plantejo el tot o res. Però després de viure d'aprop les renúncies dels dirigents als principis que deien que defensaven, la debilitat ideològica, fins i tot les traves que posen els propis etc. l'experiència de molts és que la gestió sola, si no va acompanyada de crear consciència i organització, no transforma. Això ens obliga a situar l'objectiu de la feina no en l'immediat sinó en un canvi profund i a més llarg termini. La gran lliçó que reben molts dels que han tingut un càrrec polític des de la voluntat de servei, és l'experiència personal del fracàs parcial, veure que això no serveix del tot pels objectius de canvi que com a comunistes volien. No diuen que la feina feta no hagi sigut útil, sinó que l'haurien volgut emmarcada en un procés de canvi que no van tenir. L'esquerra hauriem de reflexionar perquè no vam crear aquest marc i si el fracàs és perquè ens vam il·lusionar massa de pressa en ocupar espais de gestió. Ens semblava que governàvem. En realitat servíem a uns altres, als que tenien el poder real.

Creació del subjecte revolucionari

No es pot pensar un possible "nou subjecte revolucionari" sense un fort component ideològic d'esquerra, comportaments ètics, i sense una forta capacitat de lluita i de resistència. Per "subjecte revolucionari" s'entén aquell col·lectiu capaç de proposar un canvi de sistema, no una simple millora en el seu funcionament. Segons això, amb molta dificultat avui els sindicats o partits podem ser-ho. Formem part del sistema, de la "democràcia" il·lustrada i els sindicats i partits formen part d'aquest sistema i la seva funció és fer-lo funcionar.

Sovint les burocràcies polítiques o sindicals són els primers enemics del canvi de sistema, oposen resistència per allò que sempre se'ls ha criticat, el corporativisme, posar l'interès personal o de la organització pel davant de l'interès gener

al.

Des de l'esquerra política transformadora hem de ser conscients que no ens toca més remei que jugar amb un instrument, la "democràcia", que per essència és "no-transformador" i que en conseqüència, per fidelitat ètica i als principis haurem d'estar, com s'ha fet sempre, nedant entre les dues aigües, des de dintre i des de fora a la vegada. I l'esquerra sindical també per raons ètiques i de principis, haurà d'estar atenta a no defensar només els interessos dels propis i a mirar d'omplir de contingut polític les seves lluites sindicals, de canvi de model, del contrari no fariem més que traslladar l'explotació cap a un altre sector social, els immigrants per exemple, o cap a un altre continent.

Però donades les trampes de la democràcia i la incapacitat dels partits, són cada cop més les persones i col·lectius organitzats que neixen en aquesta frontera no institucional. Catalunya és un exemple de la forta presència d'aquests moviments socials alternatius, molts d'ells amb forta presència de les persones que havien format part del grup "transversal" de EUiA. Plataformes, moviment antiglobalització, taules de canvi, Fòros socials, desnonaments, immigració, joves a l'atur etc. i altres moviments que d'una manera o altra han confluït en el 15-M des d'una esquerra difosa i progressivament potent. Fan la lluita des d'un altre punt de partida i aposten per treballar en xarxa. Treballar en xarxa vol dir fer-ho de manera horitzontal però coordinada, créixer des de baix i de manera descentralitzada, alimentar l'autogestió i l'acció directa. No té res a veure amb l'espontaneïsmo o desorganització.

Sovint, davant d'aquests moviments, partits i sindicats, en lloc de mirar-los amb simpatia i com una riquesa, ens sentim acusats, ens surt el mecanisme de defensa, el nostre element sectari. En part perquè les accions d'aquests grups no s'adapten als mètodes convencionals d'intervenció, però sobretot perquè la seva sola existència significa un atac de fons al sistema del que sindicats i partits formem part. En lloc d'intentar ser els seus aliats, el seu referent polític i electoral, els veiem com a competidors deslleials. És una llàstima que EUiA i sovint el PSUC s'ho hàgin mirat amb tanta desconfiança. De no haver sigut així EUiA podria ser avui aquell "moviment polític i social" pel que vam apostar.

Tampoc en aquest camp plantejo el tot o res. Cal crear unes condicions noves en tots els camps i estar oberts a totes les possibilitats. Però n'hi ha algunes que ja sabem on porten. Després de 10 anys d'experiència, el militant de PSUC sap que el treball amb l'actual direcció del PCC ha suposat la marginació del PSUC i el camí cap a l'agonia. I sap que si no canvien les condicions l'agonia seguirà. Sap també que això no es resoldrà amb l'enèsima crida al voluntarisme del militant a participar sino per un canvi d'actitud a la direcció del PCC. Si la direcció del PCC està interessada en el manteniment d'EUiA, ha de reconsiderar la seva actitud. Per raons ètiques, qualsevol compromís del PSUC amb EUiA hauria d'anar vinculat al compromís de la direcció del PCC de reparar al PSUC els danys passats i de garantia de futur. I la direcció del PSUC ha de tenir present que un problema d'aquesta envergadura no es resol amb mesures administratives. En aquest cas els elements antropològics són també elements polítics.

Conclusió

Si el PSUC vol créixer, ha d'oferir en primer lloc valors, no estratègies de curt termini ni propostes d'immediatisme, confiança. Treball a mig termini, sense oblidar les eleccions no convertir-se en màquina electoral. Ideologia, no fonamentalisme, ajudar a formar un militant polític que llegeixi, pensi amb el seu cap i sense consignes, escolti, que relativitzi el seu dogmatisme i sectarisme a fi que sigui capaç de coordinar-se amb la gent de baix. En definitiva es tracta d'evitar convertir

l'acció política en mercaderia, de tornar a la tradició fundant del PSUC.